

ՀԻՄՆ ՀՈՂԺՈՂԿՈՄԱՏ

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԱՆԱՍՆԱԲՈՒՆԱԿԱՆ ՓՈՐՁԱԿԱԶՄԱՆ

ԽՐՀԻԹ-ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԻԱՅԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ-ԳՐԲՈՒՑԿ № 2

ՍԻՄՈՆՈՎ, Ս. Ն.

Վ. Ա. Յ Ր Ի Գ. Ա. Լ. Ե Գ. Ա. Յ Ի
Ս Ե Ր Մ Ե Ր Ի. Հ Ա. Վ. Ա. Ք Ը

633

Ս-50

ԳՅՈՒՂ.ՀՐԱՏ

1986

ՅԵՐԵՎԱՆ

31 JUL 2013

18534

24 SEP 2010

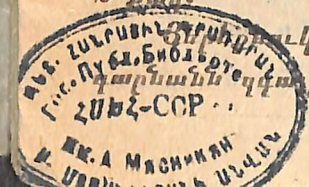
63.3
U-50

պ

ԳԱՆՏԱՆ՝ ԿՈՆՏՆԵՆԵՐԱՆ ԴԱՇՏԵՐԸ

Արևելյան գալեզան կամ այծուկը—կե-
րային չոր կուտուրա յե: Գիտությունն
ախ քիչ ե ուսումնասիրել, իսկ արտադրու-
թյունը դեռ բոլորովին չի յուրացրել:
Արևելյան գալեզայի կուտուրայի վերաբե-
րյալ կատարված մի քանի փորձերը ցույց
են տալիս, Վոր ալդ միանգամայն արժեքա-
վոր բույս ե, Վորը կտնտեսային անասնա-
պահությանը մեծ ոգուտ կարող ե բերել:

Այդ բույսը բազմամյա չե, թիթեռնա-
ծաղկազգիների (յնդավորների) ընտանիքից:
Մի անգամ ցանվածը կարող ե տալ տնտե-
սապես արժեքավոր սերմերի կամ խոտի
բերք 8—10 տարվա տևողությամբ: Մու-
կվայի ժարդի պայմաններում յերկրորդ
տարվանից սկսած ամառը կարող ե տալ
2 քառ:

Խմբակը՝ Ս. Իսահակյան, Ն. Մալաթյան
Քարգմ. Մ. Ափեհյան
Սըրազըի՝ Գ. Սարգսյան
Գլավիտի լիազոր. № 1623
Հրատ. № 363
Տիրաժ 1500
Գառվեր № 577
Հանձնվել ե արտադրության 22/VIII 1986 թ.
Ստորագրված ե տպագրելու 5/IX 1986 թ.

Գյուղերաթի ապարան, Նալբանդյան № 11, Ճերեան

և զարգանում: Բացի այդ, արևելյան գաղե-
զան դիմացկուն և ցրտահարություն, քրտնա-
հարություն, հիվանդություններ և վնասա-
տուները հանդեպ:

Փալեզան տալիս և բարձրորակ խոտ,
վորն իր սննդարժեքով և մարսելիությունը
չի զիջում լավագույն ընդավոր բույսերի
խոտին, ինչպիսիք են լեռնաբուխը և
առվույտը:

Փալեզայի կանաչ բույսը կարելի չե
ոգտագործել վորպես լրացուցիչ կանաչ կեր
բոլոր տեսակի անասունների համար, և վոր-
պես հում մասսա՝ վաղ ոգտագործելի բարձր
սննդարժեք ունեցող (առանձնապես սպիրտա-
կուցի տեսակետից) սիրուս պատրաստելու
համար:

Արևելյան գալեզան, ինչպես և մյուս
ընդավոր բույսերը, հանդիսանում և լավ
ազոտ կուտակող: Փալեզայի յուրաքանչյուր
բույսի տրմատներում հայտաբերվել են
240-ից մինչև 300 հատ տարբեր մեծություն
և ձևի պալարիկներ:

Այդ պալարիկներում գտնվում են պա-
լարաբակտերիաներ, վորոնք ոգտագործում
և կուտակում են ողի ազոտը:

ԳԱԼԵԳԱՅԻ ՊՍՅԱՆՁԸ ՇՈՂԻ ՅԵՎ ԿԼԻՄԱՅԻ
ՆԿԱՏՍԱՄԲ

Արևելյան գալեզան բնական պայման-
ներում առավելապես աճում և զարգանում
և հումուսով հարուստ անտառային հողե-
րում:

Պուլսուրական ցանովի պայմաններում
նա լավ բերք և տալիս սևահողերում, ծանր
և թեթև կավաավազահողերում: Յենթաավա-
զային և ավազային հողերում գալեզան
թեկուզ և աճում և, բայց բերքատվությունն
զգալիորեն ավելի քիչ է:

Փալեզան յուր նորմալ զարգացման
համար պահանջում և բավականաչափ, բայց
վոչ առատ խոնավություն:

Ըստ մեր զիտողությունների, ցածրա-
գիր տեղերում, վորտեղ ստորերկրյա ջրերը
բարձր են կանգնում (50—70 սմ) գալեզայի

զարգացումը խիստ զանդաղում է, իսկ մի շարք գեպքերում նա միանգամյան վոչնչանում է: Դրա համար ել գալեգայի փորձնական ցանք կատարելու համար հողամասեր պիտի ընտրել հնարավորին չափ ավելի բարձրադիր, հավասար ուլիք ունեցող տեղերում, առանց խորդուբորդութիւնների:

Տաքութիւնը գալեգայի վրա զգալիորեն ավելի լավ է ազդում, քան յերեքնուկի վրա: Տաք որերին գալեգայի աճման և զարգացման թափն ավելի ուժեղ է, քան յերեքնուկինը:

ԻՆՉՊԻՍԻ ՓՈՐՁԵՐ ՀՍՐԿԱՎՈՐ Ե ԴՆԵԼ ԳՍԼԵԳԱՅԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Արևելյան գալեգան նոր կերային բույս է: Դրա համար ել առաջին հերթին հարկավոր է լուծել նրա տնտեսական արժեքի հարցը Միութեան տարրեր շրջաններէ համար՝ համեմատելով մյուս ընդավոր խոտաբույսերի հետ: Դալեգայի համեմատական փորձարկումը մյուս ընդավորներէ հետ ան-

հրաժեշտ է կատարել ըստ հետևյալ հատկանիշների՝

1) Նրա կանաչ մասաւելի և խոտի բերքը մի հեկտարից:

2) Թե ինչ չափով ուտելի չէ կենդանիների համար վորպես կանաչ և վորպես խոտ:

3) Վերաճման արագութիւնը գարնանը և քողելուց հետո:

4) Դիմացկունութիւնը ցրտահարութեան դեմ:

5) Դիմացկունութիւնը չորայնութեան դեմ:

6) Կայունութիւնը հիվանդութիւնների և վնասատուների դեմ:

Խորհրդային Միութեան տարրեր շրջաններում գալեգան պետք է փորձարկել համեմատելով մեկ քաղ տվող կարմիր չերեքնուկի հետ:

Խորհրդային Միութեան հարավային մարզերում (վորտեղ մանում է նաև Անդրկովկասը), գալեգայի համեմատական փորձարկումը հարկավոր է կատարել յերկրադ

կարմիր լերեքնուկի, առվույտի և կորնգանի հետ: Յերեքնուկից և առվույտից պիտի վերցնել այն տեսակները (սորտերը), վորոնք մշակվում են ավյալ շրջանում: Պակաս կարեւոր չե նաև պարզել, թե ինչպես ե ազդում ցանելու ժամկետը զալեզայի սերմերի, խոտի բերքատվության և նրանց վորակի վրա:

Ցանքի լավագույն ժամկետները վորոշելու համար փորձերը դրվում են հետևյալ սխեմայով.

Փորձահողամասեր

ցանք

Առաջին փորձահողամաս . . .	ապրիլի 15-ին
Յերկրորդ »	մայիսի 15-ին
Յերրորդ »	հունիսի 1-ին
Չորրորդ »	օգոստոսի 1-ին
Հինգերորդ »	սեպտեմբերի 1-ին
Վեցերորդ »	նոյեմբեր-դեկտեմբերին

Փորձնական ցանք կատարելու համար պետք ե ընտրել հավասար մակերես ունեցող հողամաս. ավելի լավ կլինի, յեթե այդ հողամասը մի քիչ բարձրադիր լինի: Անցած տարիների պարարտացումը և նախորդող

կուլտուրաները բոլոր փորձահողամասերի համար պիտի լինեն միատեսակ:

Առաջին և յերկրորդ փորձահողամասերի տարածությունը պետք ե լինի 50 քառ. մետր (մի հեկտարի 100-րդի կեսը): Փորձահողամասի յերկարությունը պետք ե լինի 25 մետր, լայնությունը՝ 2 մետր:

ՇՈՂԻ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄԸ ՑԱՆՔԻ ՇԱՄԱՐ

Գալեզայի փորձնական ցանքի համար անհրաժեշտ ե հողը նախապատրաստել աշնանից և վորքան շուտ, ախքան լավ վաղ աշնանավար կատարելիս հողում ավելի շատ սննդանյութեր են կուտակվում: Հենց վոր փորձնական ցանք կատարելու համար նախատեսված հողամասերից բերքը կհավաքվի, հարկավոր ե հողը յերեսանց վարել (փխրողով) և այդ դրությամբ թողնել մինչև աշուն: Աշնանը հողը վարվում ե 18—20 սմ խորությամբ: Վարված հողն առանց փոցխելու մնում ե մինչև գարուն: Գարնանը, հենց վոր կարելի կլինի դուրս գալ դաշտ, պետք

և աշնանահերկը խնամքով ցաքանել: Յեթե աշնան վարած հողամասը ձմրանն ուժեղ կերպով պնդացել և, այդ դեպքում ցանելուց առաջ անհրաժեշտ է հողը փխրել կուլտիվատորով և փոցխել թեթև փոցխով:

Նկատի ունենալով, վոր գալեզան բազմամյա բույս է, ավելի լավ է փորձնական ցանքի համար հողամաս հատկացնել ցանքաշրջանառությունից զուրա մի հողամասում:

ՍԵՆՍԵՐԸ ՅԵՎ ՑԱՆՔԵՐԸ

Պալեզայի չմշակված սերմերն ունեն ցածր ծլունակություն (8-ից մինչև 35%), դրա համար ել ցանելուց առաջ անհրաժեշտ է ամուր քաթանի պարկի մեջ գետի խոշոր ավազով արորել 30 րոպե: Այդպիսի մշակման հետևանքով գալեզայի սերմերի ծլունակությունը բարձրանում է մինչև 80—98%:

Պալեզայի համեմատական փորձարկումը մյուս ընդավոր խոտաբույսերի հետ

հարկավոր է կատարել ապրիլի լերկորդ կլին:

Ցանքի լավագույն ժամկետը «ահմանելու փորձը կարելի չե դնել աշնանից, սկսելով ոգոստոս ամսից (1-րդ, 5-րդ և 6-րդ փորձահողամասերում):

Շարքերի միջև լայնությունն ինչպես առաջին, այնպես ել լերկորդ փորձերի ժամանակ պետք է լինի 25 սմ: Սերմացուի նորմաները՝ գալեզայի համար՝ մի հեկտարին 20 կգ (50 քառ. մետրանոց փորձահողամասի համար 100 գ), յերեքնուկի համար՝ հեկտարին 6 կգ (50 քառ. մետրանոց փորձահողամասի համար—30գ), առվույտի համար—հեկտարին 12 կգ (50 քառ. մետրանոց փորձաբաժնի համար—60 կգ *): Պալեզայի, յերեքնուկի, առվույտի սերմերը ծածկվում են 2—3 սանտիմետր խորությամբ՝ նայած հողին և նրա խոնավությանը: Ցանքը կատարվում է շարքացանով:

*) Կորնզանի համար՝ հեկտարին փոկույդով 30—100 կգ, առանց փոկույդի 60—70 կգ նայած հողին, կլիմային, մշակելու և ցանելու սխեմին:

ՅԱՆՔԵՐԻ ԽՆԱՄՔԸ

Սերմերը ցանելու տարին փորձահողա-
մասերի խնամքը մոլախոտեր հեռացնելն
ե քաղհանի և փխրեցման միջոցով: Քաղհանը
և փխրեցումը կատարվելու յե յերկու ան-
գամ: Առաջինը՝ ծիլերի լրիվ դուրս գալուց
15—20 որ հետո: Յերկրորդ անգամ՝ առա-
ջին քաղհանից 20—25 որ անց: Յանքի յերկ-
րորդ և հաջորդող տարիներին փորձադաշ-
տերի խնամքը պարնանը, հենց վոր կարելի
կլինի դաշտ դուրս գալ, յերկու հետք շար-
քերի յերկարությամբ ցաքանելն ե, իսկ այն
դեպքում, յերբ մոլախոտեր շատ կան, ան-
հրաժեշտ ե կատարել ձեռքով փխրեցում:

ԴԻՏՈՂՈՒՅՈՒՆՆԵՐ ՓՈՐՁԱԿԱՆ ՅԱՆՔԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՄԱՍԲ

Փորձնական ցանքերի բույսերի զար-
կացման վերաբերյալ հարկավոր ե կատա-
րել դիտողություններ: Դրա համար անհրա-
ժեշտ ե կազմել դիտողությունների տես-

բակ և նրա մեջ կատարել հետևյալ գրա-
ցումները՝

1. Յերբ ե կատարված ցանքը:
 2. Յերբ են դուրս յեկել լիակատար
ծիլերը, նրանց դուրս գալու բնույթը (հա-
վասար, միատեղ են դուրս յեկել, թե տար-
բեր ժամանակներում):
 3. Յերբ ե սկսվել և վերջացել կոկոն-
ների կազմվելը:
 4. Յերբ ե սկսվել և վերջացել ծաղ-
կումը:
 5. Յերբ ե սկսվել սերմերի սաղմավո-
րումը:
 6. Յերբ են հասել սերմերը:
 7. Յերբ ե կատարվել սերմերի կամ
խոտի բերքահավաքը: Անհրաժեշտ ե նույն-
պես գրանցել, թե գյուղատնտեսական տար-
բեր տեսակի անասուններ ինչպես են ու-
տում գալեգալի կանաչ մասսան և խոտը ու
այն համեմատել մյուս խոտաբույսերի ուտե-
լիության հետ:
- Անհրաժեշտ ե նշել նաև հիվանդու-
թյունների և վնասատուների յերևալու

ժամանակն ու բնույթը: Այս հարցերի առ-
թիվ հարկավոր և խորհրդակցել տեղական
մասնագետների (գյուղատնտեսի, մարգա-
դետնաշինարարի և այլն) հետ և աշխատել
վորոշել միջատների կամ հիվանդություն-
ների անուսնները:

Գալեգայի աճման և զարգացման արա-
գությունը (մյուս ընդավոր բույսերի հետ
համեմատած) վորոշելու համար յուրաքան-
չյուր փորձահողամասում հարկավոր և առանձ-
նացնել 10 հատ բույս, հատուկ նշան դնել
և 10 որը մեկ անգամ չափել նրանց աճը:

Գալեգայի, յերեքնուկի, առվույտի և
կորնզանի դիմացկունությունը ցրտահարու-
թյան հանդեպ վորոշվում է այսպես. ձմեռ-
նամտից առաջ փորձահողամասի միջակ
զարգացած շարքերից մեկի վրա յերկու ցցով
առանձնացվում է $1\frac{1}{2}$ մետր տարածություն,
վորի վրա հաշվում են բույսերի և նրանց
ցողունների քանակը և այդ բոլորն արձա-
նագրվում է տետրակում: Հաջորդ տարվա
գարնանը, հենց վոր բույսերը կկազդուրվեն
և կսկսեն աճել, նորից կատարվում է հաշ-

վառում նշված կես մետրանոց շարքում և
բույսերի քանակություն տարբերություն հի-
ման վրա դատում են նրանց ցրտահարվա-
ծություն աստիճանի մասին:

Յերաշտի (չորություն) ազդեցությունը
վորոշվում է աչքաչափով:

ԲԵՐԲԱՀԱՎԱԲԻ ԺԱՍԱՆԱԿԸ ՅԵՎ ԲԵՐԲԻ ՀԱՇՎԱՌՈՒՄԸ

Գալեգան խոտի համար կարելի է հնձել
ժողովորապես նրա ծաղկելու սկզբին: Այդ
ժամանակաշրջանում նրա ցողունները դեռևս
խիստ կոպտացած չեն լինում և ստացվում
է լավորակ խոտ: Գալեգան քաղվում է հողի
մակերեսից 5—7 սմ բարձրությամբ:

Գալեգայի սերմերի հասունացած լինելը
սերմահավաքի համար կարելի է վորոշել
նրա ունդի փեղկերի (պատիճի) գույնով:
Հենց վոր սերմերը հասունանում են, ունդի
փեղկերը դառնում են մուգ-դարչնագույն,
սակայն նկատի ունենալով, վոր գալեգայի
սերմերը նրա փնջերի վրա հասունանում

են անհավասարաչափ, դրա համար ել՝ հաս-
ած սերմերի թափելը կանխելու համար՝
չպետք է սպասել, վոր բոլոր ունդերի կճե-
պը դառնա մուգ-դարչնագույն: Գալեզայի
սերմերի հավաքը կարելի յե կատարել այն
ժամանակ, յերբ ունդերի 40—50% -ի կճ պը
մուգ-դարչնագույն ե, 15—30% -ը՝ կանաչ
դարչնագույն, 30—35% -ը բաց-դարչնա-
գույն:

Առվույտը վորպես խոտ քաղվում ե
ծաղկման սկզբին, իսկ վորպես սերմացու՝
յերբ բոլոր բույսերի ունդերի $\frac{3}{4}$ -ը մուգա-
նում ե: Նույնը վերաբերվում ե կորնդանին:

Յերեքնուկը խոտի համար քաղում
են ծաղկելու սկզբին կամ կիսին, վորպես
սերմացու հավաքում են այն ժամանակ, յերբ
մուգանում ե գլխիկների մեծագույն մասը
և նրանց մեջի սերմերը պնդանում են: Յու-
րաքանչյուր փորձահողամասից ստացված
կանաչ մասսան, խոտը և սերմերն անհրա-
ժեշտ ե հաշվի առնել առանձին առանձին:

Յեթե հնարավոր չե փորձահողամասի
ամբողջ կանաչ մասսան կշռել, կարելի չե

վարվել այսպես. յուրաքանչյուր փորձահո-
ղամասից ընտրել միջակ զարգացած խոտա-
կազմ ունեցող մի շարք, քաղել այն ման-
գաղով և նույն տեղում հենց հում դրու-
թյամբ կշռել: Մի շարքի կանաչ մասսայի
քաղը բազմապատկել փորձահողամասերում
յեղած շարքերի քանակով և այդ ձևով ստա-
նալ ամբողջ փորձահողամասերի վրա լեղած
հում մասսայի քանակությունը: Հետո, յու-
րաքանչյուր փորձահողամասի յուրաքան-
չուր շարքից ստացված և կշռված կանաչ
մասսան չորացնում են ար: ի տակ, իսկ
յեթե յեղանակն անձրևային ե, ծածկի տակ
այնքան ժամանակ, մինչև վոր մասսան
ամբողջապես կչորանա և մի քանի անգամ
իրար հետևից կշռելիս նրա կշիռը չի պա-
կասի, կդառնա անփոփոխ:

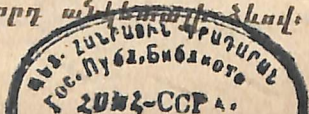
Խոտը վերջին անգամ կշռելիս ստացված
թիվը բազմապատկում են յուրաքանչյուր
փորձահողամասի շարքերի թվով և այս
ձևով իմանում են փորձահողամասից ստաց-
ված չոր խոտի քաշը:

Յուրաքանչյուր հեկտարից ստացված հում կանաչ և չոր մսպսայի քաշն իմանալու համար յուրաքանչյուր փորձահողամասից (50 քառ. մետր) ստացված քաշը հարկավոր է բաղմամբ 200-ով (մի հեկտարը 10.000 քառ. մետր է)։

Յուրաքանչյուր փորձահողամասից ստացված սերմը կալվում և կշռվում է առանձին։

Ամեն տարի բերքահավաքից անմիջապես հետո պետք է լրացնել պրոչկին կցված անկետան և ուղարկել Հանրապետական անասնաբուժական փորձակայանի փորձարկման բաժին նշված հասցեյով. փորձարկման հետ կապված բոլոր հարցերի վերաբերյալ հարկավոր է դիմել մեզ։

Առաջին տարվա փորձադրման վերաբերյալ՝ ուղարկվում է առաջին անկետան, յերրորդ տարվա վերաբերյալ՝ յեկրորդ անկետան, յերրորդ տարվա վերաբերյալ՝ յերրորդ անկետան։ Իսկ հետագա տարիներին՝ յերրորդ անկետան չեն ուղարկում։

Հանրապետական Անասնաբուժական փորձակայանը խրճիթ-լաբորատորիաներին մեթոդական ղործնական խորհուրդներով, անասնաբուժության և կերահայթայթման հարցերի վերաբերյալ ցուցմունքներով ոգնելու նպատակով Գյուղհրատի հետ կազմում և լույս է ընծայում մատչելի գրքույկներ։

Գրքույկները մեծ մասամբ ունենալու յեն հրահանգների բնույթ, վորոնց մեջ լուսաբանվելու յեն փորձեր կատարելու նպատակը, փորձերի կազմակերպման տեխնիկան և հետազոտական դիտողությունների հաշվառման ձևերը։

Յեթե կլինեն կոլտնտեսություններ և խրճիթ-լաբորատորիաներ, վորոնք ցանկութ ուն կունենան անասնապահության և կերահայթայթման հարցերի շուրջը նոր փորձեր գնել և այդ ուղղությամբ հետազոտություններ կատարել, խնդրում ենք այդ մասին հայտնել փորձակայանի կոլտնտեսական-փորձարկման բաժնին՝ անհրաժեշտ մեթոդական ցուցմունքներ։

Սեր հասցեն՝ Յերեան քաղաքի Ա՝ 50, Հանրապետական փորձակայանի կոլտնտեսական

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0287607

623

18534

20 лш.

С. Н. СИМОНОВ

Сбор семян
дикорастущей галегги

Сельхозгиз

1936

Еревань